

Предпоставки за европейската интеграция

Въведение

Европейската интеграция се разглежда едновременно като икономическо явление и процес. Европейската интеграция е локално проявление на една от най-характерните особености на съвременните международни икономически отношения - регионалната икономическа интеграция.

Европейската интеграция представлява висша степен на интернационализация на стопанския живот на съседни (или териториално близки) държави, постигната в резултат на съгласуван и насърчаван от страните, процес на дълбоко срастване на националните им производствени комплекси.

При достатъчно дългосрочни и интензивни интеграционни процеси националните стопански структури на страните-участнички претърпяват дълбоки промени. Изгражда се качествено нов (вече интернационален) стопански комплекс, който се характеризира с:

- дълбоко и устойчиво международно разделение и коопериране в производството;
- интензивно международно движение на стоки, услуги, производствени фактори (труд и капитал);
- висока степен на взаимна зависимост и преплитане на националните стопанства;
- интегриране на социалните, правните и политическите механизми в страните-партньори.

Икономическата интеграция в рамките на Европа има своята проява и предпоставки за развитие, обобщени в различни теории, част от които ще бъдат анализирани в настоящата разработка.

1. Предпоставки за икономическата интеграция в Европа според либералните и неолибералните теории.

Тези теории са особено популярни още двете световни войни. Съгласно схващанията на ортодоксалните либерали (Ръопке, Предъол и др.), интеграцията е един чисто пазарен феномен, чийто главен и единствен смисъл е пълната свобода на действие на стихийните пазарни сили в колкото е възможно по-голям обединен международен пазар. Според ортодоксалните либерали, основното средство и цел на интеграцията е премахването на всякакви дискриминационни бариери на търговските пътища, на всякакво вмешателство на национални и наднационални структури във функционирането на международните пазари.

Неолибералите също поставят на първо място свободната конкуренция и спонтанното действие на пазарните сили. Едновременно с това, те признават, че веднъж нарушеното пазарно равновесие трудно може да се възстанови без намесата на държавите и на международните организации. Поради национално-държавния характер на международните отношения само тези институции са в състояние да отстранят бариерите пред международната търговия, да хармонизират някои основни национални политики (данъчна, кредитна, социална и др.) и по този начин да създадат необходимия минимум изходни условия за възникването на качествено новия, „общностен“ пазар. Според неолибералите, в последващите етапи на интеграцията ще заработи свободната конкуренция на общностния пазар и необходимостта от намеса на националните държави в интеграционните процеси ще отпадне.

2. Интеграцията в интерпретация на неокейнсианците

Според последователите на Кейнс, за постигане целите на международната икономическа интеграция от първостепенно значение са институционално-политическите механизми (а не стихийно-пазарните, както смятат теоретичните либерали и неолиберали). Според тях, същността и смисълът на

интеграцията е в разработването и провеждането на обща интеграционна политика от страните-партньори в интеграционния процес (а не само и не толкова - в премахването на националната дискриминация в международните икономически отношения).

Прояви на действителна международна икономическа интеграция имаме тогава и само тогава, когато се наблюдава висока степен на координация (и дори - унификация) на икономическата и социалната политика на страните-партньори в интеграционния процес.

Тези предпоставки се ползват с голяма популярност в първите следвоенни десетилетия, главно благодарение на силните позиции на кейнсианството и неокейнсианството в Западна Европа. През този период те срещат широка подкрепа и сред икономическите и политическите кръгове в развиващите се страни. Това е напълно естествено, доколкото в условията на сравнително слабо развити национални икономики възможностите за чисто пазарна интеграция са твърде ограничени. Както вече бе споменато, хетерогенната интеграция по принцип е трудно осъществима само чрез пазарна либерализация, без широко прилагане на институционално-политическия подход. По същите причини, въпреки отслабените позиции на кейнсианството през последните десетилетия, теорията и практиката на дирижизма са незаменими при включването в интеграционните процеси на т.нар. „нововъзникващи пазари“ в бившите социалистически държави от Централна и Източна Европа.

Ключов пункт в теориите е държавното, международното и наднационалното икономическо и социално планиране и програмиране. Последователите на Кейнс обаче претърпяват неуспех в опитите си да дефинират универсални и обективни критерии за „оптималност“ и са принудени да признаят, че при тяхното определяне решаващи са все още политическите (при това - националнополитическите) съображения. Класически пример за този съществен теоретически дефект са сегашните спорове около прилагането на „пакта за стабилност“ в зоната на еврото. Те са още един повод за засилването на неолибералните атаки срещу дирижизма успоредно с разширяването и задълбочаването на интеграционните процеси в Европа.

3 Структуралистски теории.

През 60-те години на XX век постепенно се обособява ново направление в интеграцията - структурализмът, чийто по-видни представители са Маршал, Мюрдал и др. Това

теоретическо направление е неразривно свързано с т.нар. „институционална школа" в икономикса. В практически план то е реализирано чрез политическата доктрина за „държавата на всеобщото благоденствие", първоначално лансирана от немските християндемократи (Ерхард), а впоследствие взета на въоръжение и от европейските социалдемократи (т.нар. „шведски модел").

Структуралистите отхвърлят либералната аксиома, че интеграцията се свежда до сливане на националните пазари в единен, „общностен" пазар. Според структуралистката теория международната икономическа интеграция е преди всичко структурен феномен. Нейното съдържание, смисъл и цел е не какъв да е общностен пазар, а качествено нов международен стопански комплекс, характеризиращ се с оптимално балансирана икономическа структура. В това свое разбиране структуралистите са много близки до дирижистите. За разлика от тях, обаче, се стремят да не преувеличават възможностите на скъпоструващите политики за икономическо и социално сближаване на силно отличаващи се национални стопанства. Напротив, подобно на неолибералите, структуралистите препоръчват хомогенна интеграция на сходни и конкуриращи се национални икономики. Едновременно с това, те препоръчват определена степен на социална солидарност (проявявана и в национален, и в международен, и в наднационален мащаб) и отдават голямо значение на наличието на политическа воля, на организационен апарат и на интелектуален потенциал за международна интеграционна политика.

Структуралистите се отличават и със своя ярко изразен антимонополен патос. Според тях, при наличието и действието на международни монополи и олигополи, на транснационални финансови групировки и на централно-планирани национални икономики международната конкуренция не е (и не може да бъде) свършена. В подобни условия свободното действие на пазарните механизми не само не изглажда, а обратно - задълбочава неравенството в доходите на предприемачите и във възнагражденията на работниците в различните национални сектори на „общ-ностния" пазар. Задълбочаването на различията в доходите, в заплащанията и в концентрацията на производствените фактори структуралистите определят като „антиинтеграция". На тази база те подлагат на ожесточена критика либералния тезис, че интеграция може и трябва да се осъществява чрез просто ликвидиране на националната дискриминация и препоръчват икономическа координация и унификация на наднационално ниво.

Заклучение

Интеграция е възможна тогава и дотолкова, когато и доколкото е налице пълно

съвпадение на интересите и целите на националните държави, които участват в интеграционния процес. В хода на интеграцията националният им суверенитет не бива да се накърнява в никаква степен. Националните държавни институции следва да изпълняват функциите си в пълен обем, без да ги предоставят на международни органи. Самите органи на интеграцията не бива да бъдат наднационални, а международнационални. Те следва да функционират на базата на класическото международно право (изискващо предварителен национален мандат и последваща национална ратификация за всеки международен акт), а не на базата на общностното право (имащо пряко действие във всяка страна-участничка). В интеграционните органи трябва да се извършва само предварително сближаване и координиране на позициите, а не вземане на решения с пряко, незабавно и задължително за страните-участнички действие.

Както е известно, и днес отделни европейски страни (като Норвегия и Швейцария) или отделни европейски политически кръгове (като британската и френската десница) упорито се съпротивляват на обективните тенденции към федерализация в рамките на „Голяма Европа“. И все пак, през последните десетилетия тази теория (и съответстващият ѝ политически курс) позагубиха много от поддръжниците си.

Съвременната практика на интеграцията в Европа не е хомогенна, между отделните нейни представители и направления има немалки различия и дори остри спорове. Така например, ортодоксалните федералисти смятат, че наднационалната федеративна държава трябва да се създаде скокообразно, като акт на субективна политическа воля. Неофедералистите, от друга страна, отстояват подхода „стъпка по стъпка“, при който всеки следващ интеграционен ход е обвързан с ред обективни икономически фактори и със специално създадени институционални условия и рамки.

Действително, в ЕС официално се отстоява и прилага т.нар. „принцип на субсидиарност“. Той изисква от наднационалните институции в ЕС да ограничават своята дейност само до сферите, които са изрично очертани като компетенции на общността в учредителните договори за ЕС. Във всички останали сфери те могат да действат само тогава и дотолкова, когато и доколкото страните-членки на ЕС решат, че самостоятелно не могат да постигнат желаните от тях резултати и официално се договорят да предоставят компетенциите си в тази област (ограничено, временно и „ад хок“) на общностните институции. Това договаряне се осъществява не на базата на общностното интеграционно право, а на базата на класическото международно право (чрез междуправителствени преговори и последващи ратификации от националните парламенти на заинтересованите страни- членки на ЕС). В повечето случаи крайният резултат от тази сложна процедура е, че поне една страна- членка на ЕС (най-често Великобритания или Дания) отказва да се присъедини към подобна „пълзяща

федерализация".